

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НАЦІОНАЛЬНІ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СКЛАДОВІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

МОНОГРАФІЯ

За редакцією Ю.М. Лопатинського

Чернівці
Чернівецький національний університет
2011

УДК 334.7 (477)
ББК 65.9 (4укр) 29
Н 354

Автори: Лопатинський Ю.М. (заг. ред.), Антохова І.М., Білик Л.С. (п.1.1), Водянка Л.Д. (п.1.2), Кифак В.І. (п.4.2), Кобеля З.І. (п.2.2), Ковалюк Б.І. (п.п. 3.1, 3.3.), Ксьондз С.В. (п.п. 3.1, 3.2), Кутаренко Н.Я. (п.4.4), Лопатинська А.Ю. (п.4.3), Никифорак В.А., Никифорак О.Я. (п.2.1), Прокопещ Л.В. (п.4.5), Унгурян В.Я. (п.4.1), Філіпчук Н.В. (п.2.4), Юрій Т.П. (п.2.3), Яскал І.В. (п.1.3)

Рецензенти:

Євдокименко В.К. – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Буковинської державної фінансової академії;

Ковальчук Т.М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Рекомендовано до друку вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (протокол № 7 від 27 жовтня 2011 р.)

Н 354 Національні та регіональні складові функціонування підприємств :
Монографія / За ред. Ю.М. Лопатинського. – Чернівці : Чернівецький нац.
ун-т, 2011. – 304 с.
ISBN 978-966-423-197-5

У монографії досліджуються актуальні проблеми функціонування підприємств в Україні, характерні особливості цього процесу на національному та регіональному рівнях. Висвітлено результати формування й використання виробничого та інноваційного потенціалу вітчизняних підприємств, людський чинник у підвищенні його конкурентоспроможності, проаналізовано соціально-економічні аспекти розвитку малих підприємств, розроблено низку концептуальних засад їх розвитку на перспективу, охарактеризовано інституційне середовище діяльності аграрних підприємств.

Для наукових працівників, викладачів ВНЗ, керівників державних органів влади та органів місцевого самоврядування, студентів, а також усіх, хто цікавиться питаннями ефективності функціонування вітчизняних підприємств.

ББК 65.9 (4укр) 29
УДК 334.7 (477)

ISBN 978-966-423-197-5

© Чернівецький національний
університет, 2011

ЗМІСТ

Передмова	5
Розділ 1. Формування та використання виробничого потенціалу підприємницького сектора в національній економіці	7
1.1. Організаційно-управлінський аспект активізації потенціалу підприємства	7
1.2. Оцінка інноваційного потенціалу підприємств харчової промисловості Чернівецької області	21
1.3. Інтеграційні процеси між підприємствами як передумова поглиблення міжрегіональної економічної інтеграції	38
Розділ 2. Людська складова у формуванні конкурентоспроможного підприємницького сектора	56
2.1. Еволюція наукових поглядів на соціальний капітал в економічному аналізі	56
2.2. Розробка методики оцінки рівня мотивації праці на підприємстві	66
2.3. Зайнятість населення у сільськогосподарському виробництві	94
2.4. Якість життя населення Чернівецької області (теоретико-прикладний аспект): ретроспективний аналіз і внутрішньорегіональна диференціація	109
Розділ 3. Проблеми та перспективи функціонування малого бізнесу в Україні	135
3.1. Теоретичне обґрунтування процесу становлення, функціонування та розвитку малого підприємництва як особливого сектора економіки	135
3.2. Соціально-економічні аспекти розвитку малих підприємств у регіоні	148
3.3. Концептуальні засади розвитку малого підприємництва	172

Розділ 4. Інституційні передумови розвитку підприємництва в аграрному секторі	189
4.1. Організаційне забезпечення сільського розвитку на засадах сталості	189
4.2. Структура інституційного механізму розвитку аграрних підприємств	202
4.3. Кліматичний фактор розвитку сільського господарства	219
4.4. Органічне агровиробництво в контексті сталого розвитку	229
4.5. Окремі фактори забезпечення конкурентоспроможності підприємства	241
Післямова	256
Література	258
Додатки	278

ПЕРЕДМОВА

Формування конкурентного вітчизняного підприємницького сектора поки що залишається до кінця незавершеним. Світова фінансова криза продемонструвала нездатність української підприємницької сфери протистояти її викликам, мобільно пристосовуватися до постійно змінюваних ринкових умов і проявила потенційні ризики її дестабілізації. Хоча нещодавно темпи економічного спаду уновільнилися, в цілому економічні умови залишаються складними. У зв'язку з цим питання дослідження особливостей діяльності підприємств на сьогодні надзвичайно актуальне та необхідне.

Розвиток підприємництва як сектора національної економіки, що функціонує на засадах організаційно-господарського новаторства, є джерелом інноваційного розвитку економіки та за рахунок ефективного поєднання факторів виробництва дозволяє підвищити економічний потенціал і конкурентоспроможність країни, поліпшити її участь у міжнародних відносинах.

В Україні роль підприємництва винятково актуальна. Розвиток мережі підприємницьких структур і передусім малих і середніх підприємств сприяє розв'язанню гострих для економіки України проблем трансформаційного періоду. Однак становлення підприємництва нарапляє на серйозні труднощі, пов'язані з формуванням сприятливого господарського середовища. Важливе значення поліпшення роботи підприємств в економіці України полягає у тому, що ефективність їх функціонування забезпечує економічний та соціальний розвиток держави.

Перший розділ монографії висвітлює результати досліджень стосовно формування й використання потенціалу вітчизняних підприємств. Здійснено спробу виявити організаційні та управлінські передумови активізації виробничого потенціалу, проведено оцінку інноваційного потенціалу з урахуванням авторських новацій стосовно включення в методiku оцінювання інноваційного потенціалу переробно-харчових підприємств компоненти – потенціалу системи забезпечення якості та безпеки харчової продукції. Як передумова підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, з

одного боку, та посилення інтегрованості внутрідержавного економічного простору, з іншого – розглянуто інтеграційні процеси між суб'єктами господарювання.

У другому розділі досліджено людський чинник у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняного підприємницького сектора. Зокрема, охарактеризовано розвиток поглядів на соціальний капітал, розроблено методiku оцінки рівня мотивації праці, здійснено аналіз зайнятості на прикладі сільськогосподарського виробництва, а також проведено ретроспективний аналіз і внутрішньорегіональну диференціацію якості життя населення Чернівецької області.

Надзвичайно важливе значення для зростання конкурентоспроможності національної економічної системи має ефективне функціонування малого бізнесу. Це й вивчення процесу становлення й розвитку малого підприємництва, і дослідження соціально-економічних аспектів розвитку малих підприємств, і розробка концептуальних засад їх розвитку на перспективу. Дослідження перелічених та інших питань проведено у третьому розділі монографічного дослідження.

Останнім часом неабиякої важливості набуває дослідження інституційного середовища діяльності підприємств аграрного сектора. Ця галузь економіки крім багатьма експертами й фахівцями вважається як ключова у світлі забезпечення продовольчої безпеки країни. Аналіз інституційних передумов розвитку аграрних підприємств проведено у четвертому розділі. Зокрема, досліджено рівень організаційного забезпечення сільського розвитку, структуру інституційного механізму розвитку аграрних підприємств, вплив змін клімату, процес органічного агровиробництва та фактори забезпечення конкурентоспроможності аграрного підприємництва.

Монографія – спільна наукова праця викладачів кафедри економіки підприємства Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

ПІСЛЯМОВА

Проведені дослідження проблем функціонування вітчизняних підприємств у нашій країні, особливостей цього процесу на національному та регіональному рівнях, які знайшли відображення у даній монографії, підтверджують актуальність зазначеної тематики. Сучасна політична, економічна та соціальна ситуація в Україні не лише актуалізує проблематику поліпшення умов діяльності українських підприємств, а й вимагає пошуку нових механізмів підвищення ефективності їх функціонування, повнішого використання усіх матеріальних і нематеріальних ресурсів.

Формування конкурентного підприємництва в країні відповідає потребам усіх верств населення, суб'єктів економічної діяльності, територіально-суспільних систем усіх рівнів, держави як суб'єкта економічних відносин. Головна роль у забезпеченні цього належить суб'єктам господарювання, провідною формою яких є підприємства.

Важливе місце займають внутрішні механізми функціонування підприємств, які належать до факторів рушійної сили підприємницької ініціативи. Забезпечення ефективного функціонування таких механізмів на ринкових засадах – актуальне питання розвитку національної економіки. Водночас, чітко проявляються регіональні особливості функціонування підприємств. У складі України Чернівецька область, до прикладів функціонування якої оперують автори, позиціонується як найменша, багатонаціональна, з особливими історичними традиціями розвитку, менталітетом населення, особливостями підприємницького духу.

Не менше значення мають секторальні особливості економічного розвитку. У здебільшого сільськогосподарській Чернівецькій області ключову роль відіграють аграрний сектор та аграрне підприємництво, які у нових інституційних умовах господарювання та під впливом низки інших факторів мають потужні перспективи.

Розв'язання окреслених авторським колективом проблем можливе й за умов розуміння важливості підтримки господарюючих суб'єктів на найвищих щаблях влади, що має бути відображено

стратегічних документах загальнодержавного та регіонального рівня. Питання формування потужних конкурентних та ефективних підприємств важливе не лише як внутрішньодержавна проблема, а й як загальноцивілізаційна. Ідеться про можливість рівноправної участі України у світогосподарських процесах.

Додамо, що посилення ролі малого та середнього бізнесу, характерного для Чернівецької області, у зростанні конкурентоспроможності держави, посиленні позицій на національних і зарубіжних ринках сьогодні є одним із найвагоміших чинників розбудови України як модерної державотворчої нації.

Звісно, окреслені питання не можуть розглядатися як догма, вони значною мірою виступають і як окреслення перспектив подальших досліджень у зазначених напрямках.